

Türk halıcılığının ihtişamı

"13.-18. yüzyıl

"Türk halıları sergisi"

çerçevesinde düzenlenen

konferans programı

Dr. Azize Aktaş-Yasa*

İstanbul, 26 Eylül - 12 Kasım 1996 tarihleri arasında dünya çapında bir sergiye sahne oldu. Ayrıntılarını dergimizin diğer sayfalarında bulacağımız Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde açılan bu sergi, Müze Müdürü Dr. Nazan Ölçer'in değerli katkılarıyla Tekstilbank'ın sponsorluğunda gerçekleştirildi. Tekstilbank'ın kuruluşunun 10. yılını kutlama etkinlikleri çerçevesinde düzenlenen ve görkemli sıfatını fazlasıyla hak eden sergi, Türk ve İslam Eserleri ve Vakıflar Müzelerinin depolarındaki 94 halının restore edilerek ilk kez teşhise çıkarılması, ayrıca söz konusu müzeler ile Mevlânâ, Berlin İslam Sanatı, Varşova ve Budapeşte El Sanatları Müzelerinin koleksiyonlarına ait toplam 172 parça Türk halısının bir arada sanatseverlere sunulması, bu arada binlerce yıllık zengin kültürümüzün ifadesi olan Türk Halıcılığı'nın yeniden gündeme getirilmesi bakımından gerçekten dikkate değer idi.

Yerli ve yabancı sanatseverlerin büyük ilgisini çeken "13.-18. Yüzyıl Türk Halıları Sergisi" bir dizi konferans ile zenginleştirildi. Swiss Otel'de iki gün boyunca devam eden bu konferanslarda, uluslararası üne sahip uzmanlar halı sanatını tarihi, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ele aldılar.

27-28 Eylül 1996 tarihlerinde başkanlıklarını Prof. Dr. Oktay Aslanapa, Prof. Dr. Nejat Diyarbekirli, Prof. Dr. Klaus Brisch ve Prof. Dr. Halil İnalçık'ın yaptığı dört oturumun ilk konuşmacısı Berlin İslam Sanatı Müzesi Müdürü Dr. Wolkmar Enderlein idi. Enderlein, *Sammler und Gelehrte: Die Entstehung der Berliner Teppichsammlung (Koleksiyoncular ve Bilim Adamları: Berlin Halı Koleksiyonunun Oluşumu)* konulu konuşmasında, dünyanın en önemli halı koleksiyonlarından biri olan ve serüveni 130 yıl önce başlayan Berlin İslam Sanatı Müzesi, Halı Koleksiyonu'nun oluşumuna katkıda bulunan kişilerden ve koleksiyonu oluşturan parçaların elde edilmesinden söz etti.

Wolkmar Enderlein'in verdiği bilgiye göre, Wilhelm von Bode tarafından oluşturulan koleksiyonun ilk



Hans Memling'in National Gallery'de bulunan *Meryem ve İsa Meleklerle* adlı eserindeki Türk Halısı, (Huntington Cairns and John Walker, *Great Paintings from the National Gallery of Art*, Washington 1952, s. 87) (Atatürk Kültür Merkezi Aydın Sayılı Kütüphanesi Koleksiyonundan)

Turkish rug in the painting of Hans Memling, *Eve and Christ Jesus with Angels* at National Gallery of Art. (Huntington Cairns and John Walker, *Great Paintings From The National Gallery of Art*, Washington 1952, p. 87) (From The Collection of Aydın Sayılı Library, Atatürk Culture Center).

parçalarından biri 1867'de Paris'teki sergiden alınmıştı. 1886'da Bode tarafından bir antikacıdan satın alınan Ejder ve Anka Kuşlu halı ise Anadolu'nun bilinen ilk hayvan figürlü halısı olması bakımından önemli idi. Bunlara ilaveten Bode'nin özel koleksiyonuna ait 24 parça halı bizzat kendisi tarafından müzeye hediye edilmişti. Koleksiyona giren diğer halılar arasında 1869'da alınmış Memling halısı ile Kraliçe Victoria'nın kızının özel koleksiyonuna ait bir parça, ayrıca Prens Lichtenstein, Kont Wilezek, Baron Tucher gibi soyluların koleksiyonlarından bağış olarak alınan halılar da bulunuyordu.

Müze koleksiyonunu oluştururken tek tipe yönelmeyen Bode, köy üslubu halıları da satın almıştı. Bu koleksiyonun en önemli özelliği ise ağırlığını Türk halılarının teşkil etmesi idi.

Frederich Sarre, Ernst Kühnel ve Prof. Dr. Kurt Erdmann'ın bu konudaki çalışmalarına da değinen Enderlein, Wilhelm Von Bode'nin ölümünden sonra koleksiyona yeni halılar alınmasının sürdüğünü ve Bode ile başlayan geleneğin Sarre ve Erdmann ile devam ettiğini belirtti.

Varşova Üniversitesi Türkoloji ve Doğu Avrupa-Orta Asya Ülkeleri Dil ve Sanatlar Kürsüleri Başkanlığının yanı sıra Varşova Millî Müzesi Doğu Sanatları bölüm şefi

* Başbakanlık Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı.

the Magnificance of

Conference program organized within the

13th-18th century
Turkish Carpets Exhibition

Turkish Carpets

Dr. Azize Aktaş-Yasa*

Istanbul hosted a world-wide exhibition between September 26 and November 12, 1996. This exhibition (of which details are submitted in other pages of our magazine) was held at the Turkish and Islam Works Museum and took place with the valuable contribution of Dr. Nazan Ölçer, the Museum Director, and the financial support of Tekstilbank. The exhibition, (as one of the activities celebrating the 10th anniversary of Tekstilbank) deserving its name as 'magnificent', was very important because of the 94 carpets from the Turkish and Islam Works and Foundations Museum that were exhibited after restoration for the first time, which made a total of 172 Turkish carpets including those from the Mevlânâ, Berlin Islam Arts, Warsaw and Budapest Handicrafts Museums in addition to others that were presented together and it brought to the fore Turkish Carpets as an expression our of rich culture.

"13th-18th Century Turkish Carpet Exhibition", that attracted the attention of Turkish and foreign art lovers, was enriched by a series of conferences. At these conferences, (which lasted two days at the Swiss Hotel), distinguished specialists dealt with historical, social and economical aspects of the art of carpet-making.

The first speaker of four sessions held between September 27-28, 1996, and chaired by Prof. Oktay Aslanapa, Prof. Nejat Diyarbekirli, Prof. Klaus Brisch and Prof. Halil İnalcık, was Dr. Wolkmar Enderlein, Director of the Berlin Islam Arts Museum. *Enderlein*, in his presentation named *Sammler und Gelehrte: Die Entstehung der Berliner Teppichsammlung (Collectors and Scientists: Creation of Berlin Carpet Collection)*, talked about the people who contributed to the creation of the Carpet Collection at the Berlin Islam Arts Museum that is one of the important collections and which began 130 years ago. He also provided information on the acquisition of pieces.

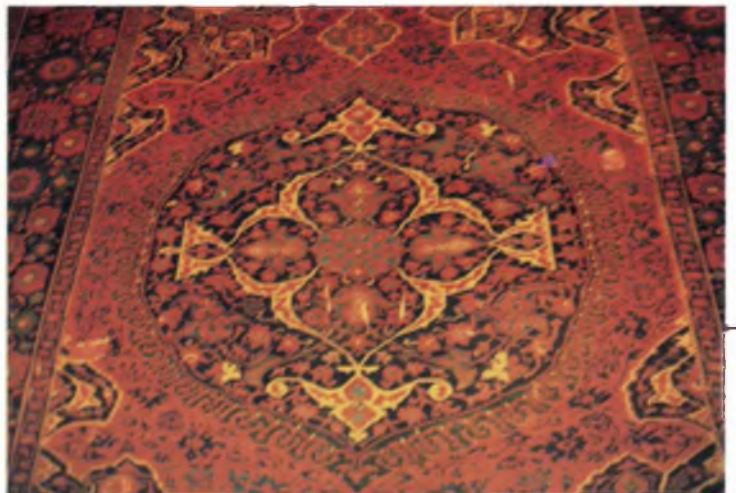
Based on the information provided by Wolkmar Enderlein, one of the first pieces of the collection set up by Wilhelm Van Bode was taken from an exhibition held in Paris in 1867.

The carpet with dragon and phoenix ornaments procured by Bode in 1886 was also important as it showed the first animal motives of Anatolia. In addition to these, Bode donated 24 carpets to the museum from his own private collection. The other carpets within the collection have included a Memling carpet procured in 1896, a carpet from the personal collection of Queen Victoria's daughter, and other carpets from the collections of Prince Lichtenstein, Count Wilezek, and Baron Tucher.

Bode also procured carpets with village features as he did not approach a collection consisting of one type carpets. The most significant feature of this collection is the high proportion of Turkish Carpets.

Enderlein, while mentioning the works of Frederich Sarre, Ernst Kühnel and Prof. Kurt Erdmann, stated that new carpets began to be included in the collection and the

■ * Specialist, Prime Ministry, Atatürk Culture Center.



Uşak Halısı, 17. yüzyıl, Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Env. No. 67.

Uşak Carpet, 17th century, Turkish and Islamic Arts Museum, Inv. No. 67.



Sultan II.Selim'i avda gösteren bir minyatür. Şemâilname-i Ahî Osman, 1595-1600 c., T.S.M. A.3592 (Filiz Çağman - Zeren Tanındı. Topkapı Palace Museum Islamic Miniature Painting, İstanbul 1979, figure: 56). (Atatürk Kültür Merkezi Aydın Sayılı Kütüphanesi Koleksiyonundan)

Miniature indicating Sultan II. Selim at Hunting- Şemâilname-i Ahî Osman 1595-1600 (Filiz Çağman - Zeren Tanındı, Topkapı Palace Museum Islamic Miniature Painting, İstanbul 1979, figure: 56). (From The Collection of Aydın Sayılı Library, Atatürk Culture Center).

olan Prof. Dr. Tadeuzs Majda, *The Influence of Turkish Patterns on Polish Carpets and Textiles (Türk Motiflerinin Polonya Halı ve Kumaşına Etkisi)* konulu konuşmasında Polonya'da halı ve tekstil dokumanın Türk motiflerine uygun bir şekilde geliştiğini, bu etkinin önemli bir bölümünün Osmanlılar ile Polonya arasındaki savaşları takiben ortaya çıktığını ifade etti.

Türk etkisinin 17. yüzyılda doruğa ulaştığını ancak 19. ve 20. yüzyıllarda da görüldüğünü belirten Majda, Türk motifli halı kullanımının özellikle soylular ve zenginler arasında oldukça popüler olduğunu belirtti. Majda'nın verdiği bilgiye göre, ilk aşama Türk desenlerinin imitasyonları şeklindeydi ve bunları orijinallerinden ayırt etmek mümkün değildi. Bu motifler zamanla değişikliğe uğradı. Söz konusu halıların bir grubunda Batı Avrupa motifleri merkezde bulunurken, doğu motifleri bordürlerde kullanıldı. Renk ve desen açısından aynı dönem Uşak halıları ile büyük benzerlik gösteren bu halıların bir özelliği de merkezdeki madalyonlar içinde soylu ailelerin armalarının yer almasıydı.

Konuşmasında Polonyalı zanaatkarların doğu süs aranjmanını değiştirdiklerini, böylece yeni bir konsept geliştirdiklerini dile getiren Majda, Polonya'da dokunan halıların temel özellikleri arasında; geometrik bir hale dönüştürülen motiflerin basitleştirilmesi, renklerin canlı ve tonlanmış olması, tipik kilim motifleri kullanılması, halk

ürünlerinde Türk ve Polonya motiflerinin bir arada yer alması gibi hususları saydı.

Tekstil ürünleri, giysiler, minderler, çadırlar ve atların eğer örtülerinde de Türk motiflerinin etkisinin görüldüğünü ifade eden Majda, Polonya'da 2,5 yüzyıl boyunca çok güçlü olan Türk motifleri etkisinin yeterince araştırılmadığını söyleyerek sözlerini tamamladı.

Dünya'nın en önemli koleksiyoncularından biri olan ünlü Alman işadamı Heinrich E. Kirchheim, *Der Werdegang einer Sammlungs (Bir Koleksiyonun Oluşumu)* konulu konferansında koleksiyonuna ait parçaları tanıttı ve bunların koleksiyona dahil oluş hikâyelerini anlattı.

Mevcut parçalar içerisinde en eski örneklerin muhtemelen 12. yüzyıla kadar çıktığı Kirchheim koleksiyonunun en önemli tarafı ise koleksiyonun özünü Türk halılarının oluşturması idi.

Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Edhem Eldem'in, *Notice on the Carpet Market in the Ottoman Empire at the Beginning of 20th Century (20. Yüzyıl Başında Osmanlı İmparatorluğu'nda Halı Piyasası)* konulu konferansı Doç. Dr. Tülay Artan tarafından sunuldu. Konuşmada yeni dünya düzeni içinde Batı'nın talebi karşısında ortaya çıkan Osmanlı merkezleri üzerinde durularak bu merkezlerin iç ve dış piyasaya hizmetlerinden söz edildi.

Londra Üniversitesi'nden Prof. Dr. Michael Rogers'ın

Transilvanya Halısı,
17. yüzyıl sonu,
Gördes, Budapest
İparmüzeszeti Museum,
Env. No. 54.377.1.

Transylvania Carpet,
end of 17th century,
Gördes, Budapest
İparmüzeszeti Museum,
Inv. No. 54.377.1.



tradition started by Bode was continued by Sarre and Erdmenn after Bodes death.

In his presentation named *The Influence of Turkish Patterns on Polish Carpets and Textiles*, Prof. Tadeuzs Majda who is Head of Turkology and Eastern European and Central Asian Languages and Arts Department, of the University of Warsaw and also Head of the Eastern Arts Department of the Warsaw National Museum, stated that carpet-weaving and textiles in Poland developed in accordance with Turkish patterns and most of this influence appeared during the wars between the Ottoman Empire and the Polish nation.

Majda, emphasising that the Turkish influence started in the 17th century and continued though to the 19th and 20th centuries, also stated that the use of carpets with Turkish motives was very popular especially among rich people. According to Majda, the first phase was the imitation of Turkish patterns which could not be differentiated from their originals. As time went by, these patterns changed. In some of those carpets, while Western European patterns were central, the oriental patterns were used in borders. Another characteristic of these carpets, (having many common features with the Uşak carpets of the same period in terms of colour and design), was the inclusion of coat of arms of noble families within the central medallions.

Majda, stating that Polish artists changed the oriental ornamentation arrangements and by doing so created a new concept, emphasising the characteristics of Polish carpets to include the simplification of patterns converted into geometrical ones, vivid colours, the use of typical kilim motives, and the use of both Turkish and Polish patterns in public productions.

Majda added that the influence of Turkish motives was also seen in textile products, clothing, cushions, tents and saddle covers. He concluded saying that the influence of

Turkish motives that lasted over two and a half centuries had not been researched sufficiently.

The German businessman *Heinrich E. Kirchheim*, one of the most important Collectors in the world, presented the pieces of his own collection and explained how these pieces were obtained in his speech, *Der Werdegang Einer Sammlungs (Creation of a Collection)*.

The presentation of *Assistant Prof. Edhem Eldem* of Boğaziçi University under the title *Notice on The Carpet Market in The Ottoman Empire at the Beginning of 20th Century* was given by Assoc. Prof. Tülay Artan. The presentation emphasised the appearance of Ottoman centres as a response to the Western demands within the new world order and pointed out the services of these centres to external and internal markets.

The subject matter of *Prof. Michael Rogers* was *Some Carpets in the Mediterranean Countries, Documentary Evidence 1450-1550*. Rogers, stating that the lack of information does not mean a lack of production, dealt with the fact that the carpet workshops established in Europe were for short periods. Rogers said that especially in the light of research conducted in particularly of the first decade of 16th century, the inventories of the tradesmen provided some information on the work of carpet weavers of the Sultan.

Rogers also talked about the studies conducted to determine the dimensions of spaces where the carpets

Nüzhetü'l-Ahbâr der Sefer-i Sigetvar, H.1339, fol. 247b.'de Türk Halısı, (Ed. M.Rogers, *The Topkapı Sarayı Museum the Albums and Illustrated Manuscripts*, Boston, ills: 155)
(Atatürk Kültür Merkezi Aydın Sayılı Kütüphanesi Koleksiyonundan)

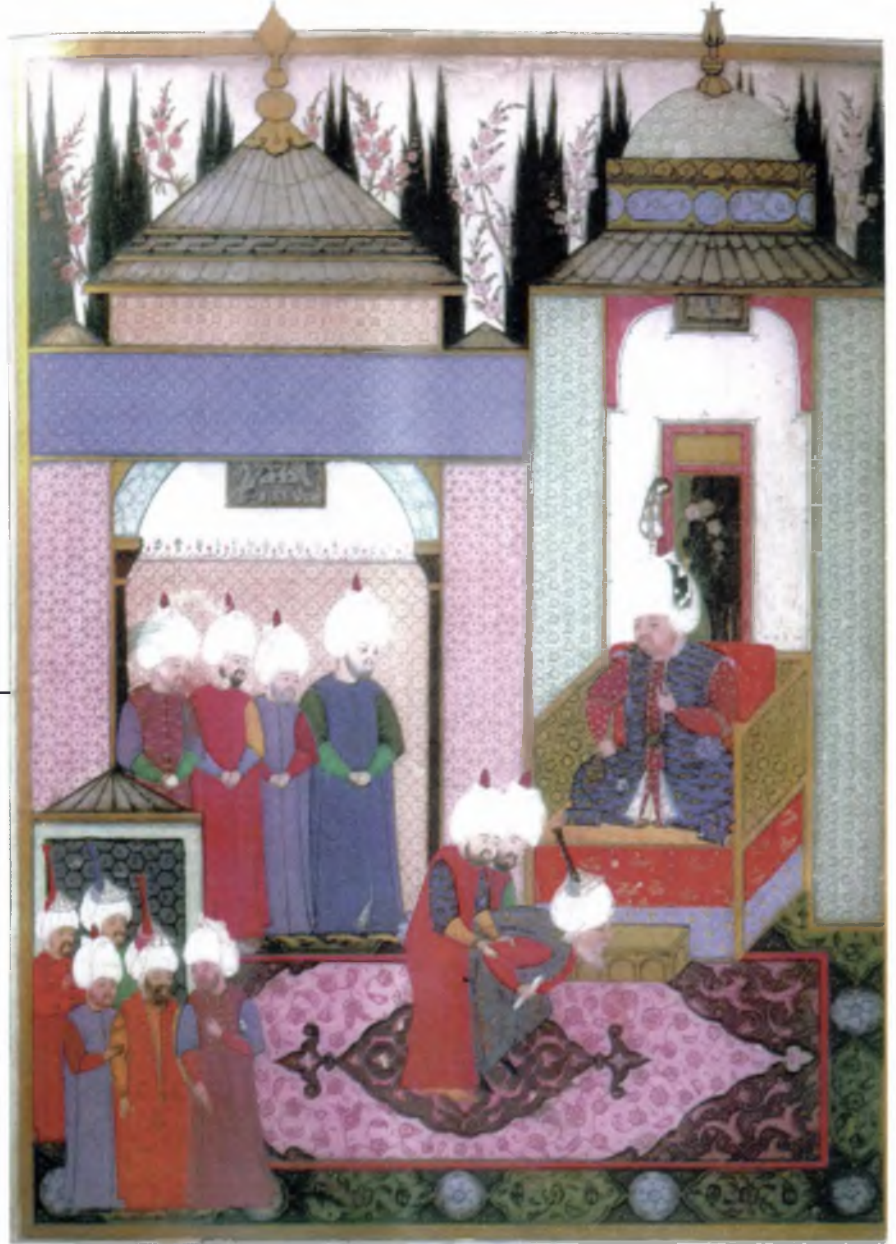
Nüzhetü'l-Ahbâr der Sefer-i Sigetvar, H. 1339, Turkish Carpet from fol. 247b. (Ed. M. Rogers, *The Topkapı Palace Museum the Albums and Illustrated Manuscripts*, Boston, ills. 155)
(From The Collection of Aydın Sayılı Library, Atatürk Culture Center)

konusu ise *Some Carpets in the Mediterranean Countries, Documentary Evidence 1450-1550 (1450-1550 Tarihli Kaynakların Işığında Akdeniz Ülkelerinden Bir Grup Halı)* idi. Bu döneme ait bilgi eksikliği olduğunu, ancak bunun üretim yokluğu anlamına gelmediğini belirten Rogers, Avrupa'da kurulan halı atölyelerinden de bahsederek bu atölyelerin kısa ömürlü olduklarını kaydetti. Esnaf defterlerinde özellikle 16. yüzyılın ilk on yılı için yapılan

araştırmalarda söz konusu defterlerin Sultan'a bağlı halıcuların çalışmalarına ilişkin bilgi verdiğini ifade etti.

Son zamanlarda yapılan araştırmalarda halı ölçülerinden hareketle bu halıların kullanıldığı mekânların boyutlarını belirleme çalışmaları yapıldığını da anlatan Rogers, Selçuklular döneminde dokunan büyük halıların Osmanlılar döneminde yerlerini daha küçük seccadelere bırakmalarına karşılık, 16. yüzyılda çok büyük boyutlu Uşak halılarının ortaya çıkmasının kısmen de olsa Rönesans dönemine bağlanabileceğini öne sürerek, İstanbul ve Edirne'deki geniş mekânlı camilerin Rönesans döneminde olduğu gibi büyük boyutlu halıların dokunmasına yol açtığını ve siparişlerin saray tarafından verildiğini izah etti.

Yurtiçi ve yurtdışında Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve toplumsal yapısına ilişkin değerli çalışmalarıyla tanınan Prof. Dr. Halil İnalçık, konferans programı çerçevesinde *Carpets and Related Products in The Ottoman Economy (Osmanlı Ekonomisinde Halı ve Benzerleri)* konusunu ele aldı. İnalçık, konuşmasında, halı ticareti ile bu ticaretin iç ve dış pazarlardaki önemini Osmanlı kadı sicillerindeki kayıtlar (şeriye sicil defterleri), tercekeler (fiyatlanmış eşya listeleri), miras kalan malların varisler arasında paylaşılması için hazırlanan tahmini



halı ve benzerlerinin ihracaat ve ithalatını bildiren gümrük fiyatları gösterir envanter listeleri, ticarî belgeler olarak defterleri ile narh defterleri gibi arşiv verilerinden hareketle sundu.

Halil İnalçık, yeni bulunan 1391-95 tarihli 14. yüzyıl sonlarına ait belgelere dayanarak Orta Anadolu halılarının Mısır gibi merkezlere ihraç edildiğine dair yeni ve çok enteresan bilgiler tespit edildiğini, 15. yüzyıl sonlarına ait Kefe defterinin Orta Anadolu'nun halıcılık bakımından büyük bir ihraç kapasitesine sahip olduğunu ortaya koyduğunu belirtti. 15. yüzyılda ortaya çıkan önemli bir diğer merkezin de Gediz Havzası olduğundan söz eden İnalçık, bu bölgenin dünya halıcılığı içinde müstesna bir yer kazanmasında söz konusu bölgeden Batı Avrupa'ya halı ihracaatındaki kolaylığın müessir olduğunu anlattı. Batı Anadolu halıcılığının gelişmesinde Türkmen birliklerinin büyük rolü olduğunu izah eden İnalçık, Avrupa devletleri ile yapılan ticarî anlaşmalar, Batı'da halı modasının başlaması ve ihraç kapısı olan ticaret yolları gibi konular üzerinde de durdu. 20.yüzyılın hemen başında Batı Anadolu'da meydana gelen gelişmelere değinen konuşmacı, Batı Anadolu halıcılığı için çok önemli olan İstanbul pazarından söz ederek narh defterlerinden bu

were used, based on the dimensions of carpets. He concluded by saying that although the large carpets of the Seljukian period were replaced by smaller prayer rugs in the Ottoman period, the occurrence of large-dimension Uşak carpets in 16th century could be regarded, although partly, as a result of the Renaissance period; and accordingly the bigger mosques in Istanbul and Edirne led to the weaving of large carpets for which orders were given by the Ottoman court.

Prof. Halil Inalcık, known for his valuable work on the economical and social structure of the Ottoman Empire, dealt with *Carpets and Related Products in the Ottoman Economy*. Inalcık presented the carpet trade and its importance in both home and outside markets by giving data as records of kadıs, price lists of goods, inventory lists indicating the estimated costs prepared for the sharing of inherited properties, and the clearance records indicating the export and import of carpets and related products and archives.

Inalcık also stated that based on the recently found documents of the 14th century dated 1392-95 some remarkable information was obtained as to the export of Central Anatolian carpets to Egypt, and that the Kefe inventory of the 15th century revealed that Central Anatolia had had a huge export capacity in terms of carpet-making. Inalcık also added that another important centre of the 15th century was Gediz, whose exporting facility to Western Europe contributed to the world-wide fame of Central Anatolia. Inalcık, stating the significant role played by the Turkomans in the development of Western Anatolia's carpet commerce, emphasised such subjects as commercial treaties with European companies, the start of the carpet fashion in Europe and trade roads as export gates. He mentioned the developments in Western Anatolia at the very beginning of 20th century, and presented the information on the Istanbul market that was very important for Western Anatolian carpet-making which was obtained through the price inventories.

Inalcık emphasised the impotence of determining the influence of high court culture on the art of carpet-making, stating that weaving shops (nakkashane) of the court had an important role in the expansion of Egyptian and Iranian type of carpets in Istanbul.

Dr. Ferenc Batari, a famous carpet expert and creator of the Budapest Handicrafts Museum, presented a paper under the title *Oriental Carpet Commerce in Hungary*. Batari, stating that information on Turkish-Hungarian commercial relations was from the 15th and 16th centuries and that the carpets were among the goods that were exchanged between Turkish and Hungarian tradesmen, said that based on the archive documents it became clear that the carpet trade in Transylvania was in the hands of the Greeks and the Jews, that the Transylvanian princes and noblemen had a direct commercial relationship with Turkey and that these carpets included silk carpets, Persian carpets, large carpets and camel hair felts.

According to Batari, speaking about the carpet fairs in Hungary, he stated that account books which provided the information on a series of carpets procured with the permission of the city authorities on behalf of the public living in Hungarian cities under Turkish sovereignty showed that the influence of Turkish carpets in Hungary began to decrease after 1704. He also submitted some information on carpet commerce based on the accounting records.

Prof. Stephan Yerasimos, Director of the French Anatolian Research Institute, presented a paper entitled *Hypothesis on The Use of Rugs and Carpets in Ottoman Society*. He claimed that the use of carpets in houses was not common in Ottoman society, based on the information found in two legacies of the 18th and 19th centuries and those of Edirne and Bursa, and he used the information in existing documents to strengthen his hypothesis.

Yerasimos, emphasising that Turkish carpets which had been used as high-prestige goods since the 15th century were regarded as interesting and attractive by the western bourgeoisie, stated that no evidence on the usage of carpets

konuda elde edilen bilgileri aktardı.

İstanbul'da Mısır ve İran stili halıların yayılmasında saray nakkaşhanesinin önemli bir rolü olduğunu belirten İnalçık, yüksek saray kültürünün halı sanatındaki yansımaları tespit etmek gerektiğini vurguladı.

Tanınmış bir halı otoritesi ve Budapeşte El Sanatları Müzesi küratörü olan *Dr. Ferenc Batari, Oriental Carpet Commerce in Hungary (Macaristan'da Doğu Halıları Ticareti)* konulu bir konferans verdi. Konuşmasında Türk-Macar ticarî ilişkilerine ait bilgilerin 15.-16. yüzyıllardan kaldığını belirten Batari, Macaristan'da bulunan Türk ve Macar tüccarlarının malları arasında halı gibi ürünlerin yer aldığına değinerek arşiv belgelerinin özellikle Transilvanya'da halı ticaretinin Türk, Rum ve Yahudilerin elinde olduğunu ortaya koyduğunu, Transilvanya prensleri ve asilzadelerinin Türkiye ile doğrudan ticaret yaptıklarının anlaşıldığını, bu halılar arasında ipek halılar, Acem halıları, büyük halılar ve deve tüyü keçelerin bulunduğunun tespit edildiğini belirtti.

Macaristan'da kurulan halı fuarlarından söz eden Batari, Türk hakimiyeti altındaki Macar şehirlerinde kamu adına, şehir makamlarının izni ile satın alınan bir dizi halının tespit edilmesini sağlayan muhasebe defterlerinin, 1704'den sonra Türk halıcılığının Macaristan'daki etkisini kaybetmeğe başladığını gösterdiğini belirtti. Batari, muhasebe kayıtlarına dayanarak halı ticareti hakkında bilgiler verdi.

İstanbul Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü olan *Prof. Dr. Stephan Yerasimos, Hypothesis on the Use of the Rugs and Carpets in Ottoman Society (Osmanlı Toplumunda Halı ve Kilim Kullanımı Konusunda Bazı Varsayımlar)* ismini taşıyan konferansında 18. ve 19. yüzyıllardan iki tereke ile Edirne ve Bursa terekelerinden hareketle, Osmanlı toplumunda halıların konut içinde kullanımının şüpheli olduğunu öne sürerek bu belgelerdeki bilgileri varsayımını kuvvetlendirmek üzere kullandı.

15. yüzyıldan beri prestiji yüksek bir eşya olarak kullanılan Türk halılarının özellikle 16. yüzyıldan itibaren Batıda burjuvazinin çok ilgisini çektiğini belirten Yerasimos, bugün Türkiye'nin başlıca müzelerinden olan Türk ve İslam Eserleri ve Mevlânâ Müzelerinin halı seksiyonları koleksiyonlarında yer alan halıların konut içi kullanım hakkında bir ipucu vermediğini ileri sürdü. Bunun için dayandığı kaynak terekelerdi. Araştırmacı binlerce parçalık bu terekelerde halı, kilim ve seccade bulunmadığını, bazı terekelerden çıkan seccadelerin ise dokuma olmadığını ifade etti. Yerasimos'un kullandığı bir diğer delil grubu da 1600 tarihli narh defteri ile 1640 tarihli esar defteri idi. Ayrıca Eyüp Mahkemesinde bulunan ve 1748-49, 1751-57 yılları arasında kapsayan iki kassam defteri de bu amaçla kullanıldı. Değerlendirilen bir başka delil öbeği ise, Anadolu'dan elde edilen terekelerdi. Yerasimos, bu terekelere dayanarak, halıların bazen keçelerden de ucuz

olduğunu, bunların bir yatırım metaı olarak kullanılmadığını ancak cami, türbe, zaviye gibi dinî yapılarda bolca yer aldığını öne sürdü.

Stephan Yerasimos sonuç olarak Halı'nın Osmanlı toplumunda Avrupa'da olduğu gibi sarayda, zengin konaklarının iç mekânlarında kullanılan bir prestij eşyası olmadığını, Tanzimata doğru ve sonrasında önemini yitirmiş gibi görüldüğünü, buna karşılık göçebelerin en önemli eşyası olduğunu, cami ve zaviyelerde bol miktarda kullanıldığını iddia etti. Ancak, saray yaşamından kesitler veren minyatürlerde halı kullanımının açık bir şekilde görülmesi, Prof.Dr. Halil İnalçık'ın belirttiği gibi Evliya Çelebi'nin 1654'lerde İstanbul'da 54 halıcı dükkânının varlığından söz etmesi, ayrıca iç pazarlarda halı ve benzerlerinin çok geniş bir kullanım alanına sahip olması, Yerasimos'un belgelerdeki verileri söz konusu iddiasını destekleyecek şekilde kullandığını göstermektedir. Kaldı ki; terekelerin herkes için yapılmadığından istatistik bir temeli olmadığı da Prof. İnalçık tarafından belirtilmiştir.

Üniversitelerde öğretim üyeliği ve Müze Müdürlüğünden sonra Sotheby's firmasının İslâm Sanatı bölümünden emekli olan *Prof. Dr. John Carswell, The Transformation of a Design - the "Kaba-Carpet" (Bir Desenin*



in houses could be obtained from the carpets in the carpet section collections of the Turkish and Islam Arts and Mevlana Museums in Turkey. What he based his claim on was the legacies. He indicated that these legacies consisting of thousands of pieces did not include carpets, kilims or prayer rugs and some prayer rugs, found were not weavings. Another piece of evidence that Yerasimos used were the price list dated 1600 and accounting records dated 1640. Additionally two 'kassem' books of 1748-49 and 1751-57 found in Eyüp Law Court served the same aim. Another evidence evaluated was the legacies acquired from Anatolia. Based on these legacies, Yerasimos stated that the carpets sometimes were less expensive than the felts and that these were not used for investment, but used in such religious buildings as mosques and turbes.

He concluded by saying that the carpets in Ottoman society were not high-prestige goods used in big rich mansions, and that they seemed to lose their importance towards and during the reform periods in 1839. Also they were the most important goods of nomads and were used mostly in religious institutions such as mosques, turbes, etc. However, miniatures indicating the life-style in the court where the use of carpets could be clearly seen, Evliya

Holbein'in Londra National Gallery'deki *Gli ambasciatori francesi alla corte inglese* (*İngiliz Sarayında Fransız Büyükelçileri*) adlı tablosunda görülen Türk halıları, (Holbein, Milano 1964: I Maestri del Colore, figure: XI).

(Atatürk Kültür Merkezi Aydın Sayılı Kütüphanesi Koleksiyonundan)

Turkish carpets seen in the picture of Holbein in London National Gallery *French Ambassadors in English Palace* (*Gli Ambasciatori Francesi Alla Corte Inglese*) (Holbein, Milan 1964: I Maestri del Colore, figure XI).

(From The Collection of Aydın Sayılı Library, Atatürk Culture Center).



Crivelli'nin *Meryem'e Müjde* isimli tablosundaki Türk halısı, (Crivelli, Milano 1964: I Maestri del Colore, figure: IX). (Atatürk Kültür Merkezi Aydın Sayılı Kütüphanesi Koleksiyonundan)

Turkish carpets seen in the Painting of *Good News to Eve* of Crivelli (Crivelli, Milan 1964: (Maestri del Colore, figure IX) (From the Collection of Aydın Sayılı Library, Atatürk Culture Center).

Değişimi - Kâbeli Halı) konulu bir konferans verdi.

Halının Batı resmindeki rolü üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Londra National Gallery'den *Dr. John Mills*'in konferans konusu *From the Court to the Suburb: The Rug in Western Europe in Paintings of the 14th-20th Centuries* (*Saraydan Varoşlara: 14.-20. Yüzyıl Tabloları Işığında Halının Batı Avrupa Serüveni*) idi. Şark halılarının Batı Avrupa'ya gelişinin uzun bir süreçte yavaş yavaş geliştiğini ve başlangıcının tam olarak saptanamadığını belirten Mills, konuşmasında Avrupa resminde görünlülenen halıların daha çok prestij eşyası olarak kullanıldığını ortaya koydu. Mills'in belirlemelerine göre Şark halıları Avrupa'ya, Batı'ya giden ziyaretçiler ve tüccarlar tarafından götürüldü. Haçlı seferlerinin de bu halıların Batı'ya ulaşmalarında önemli bir payı vardı.

John Mills'in verdiği bilgilere göre resimlerde ilk defa 14. yüzyılın başında karşılaşılan halı kullanımında, halının daha çok önemli bir insanın veya bir tahtın önüne serildiği görülüyor. Kutsal sahnelerin tasvirinde de tipik Türk halılarına rastlanıyor. Halıların zeminde kullanılmasının yanısıra prestiji arttırmak üzere devlet görevlilerinin masaları üzerinde yer aldığı, ölmüş bir kişinin yatağında kullanıldığı örnekler de var. Ayrıca onlara, resimlerde, çeyiz sandıklarında rastlandığı gibi şenlikler esnasında balkonlardan veya pencerelerden sarkıtıldıkları da dikkati

çekiyor. Hatta teknelerin ucundan aşağıya sarkan halılarla da karşılaşıyor. 16. yüzyıl ortalarından itibaren halılar yeni bir alanda görülüyor; masa örtüsünün altında. 17. yüzyılda, İngiliz malikanelerinde halı kullanımının arttığı anlaşılıyor. Öyle ki ; bu dönemde ayakta portre yaptıran bütün insanlar halı üzerinde poz veriyor. Daha soğuk iklimli ülkelerde karşılaşılan bir başka kullanım alanı ise, yatağın önü. Halı statü simgesi olarak kullanımının yanısıra, janr sahnelerinde de görülüyor. Oyun oynanan masalar ile genelev sahnesinde görülen halılar bu kullanıma örnek teşkil ediyor.

Mills, Avrupa resminden örneklerle sunduğu konuşmasının sonunda 17. yüzyılda halı kullanımının epeyce yayıldığını, 19. yüzyıl tablolarının yanısıra, 20. yüzyıl modern ressamlarının eserlerinde de halının yer aldığı belirtti.

"13.-18. Yüzyıl Türk Halıları Sergisi" ve bu program çerçevesinde düzenlenen konferanslar, sanatseverler için hem görsel, hem de bilimsel açıdan gerçek bir ziyafetti. Zevkle izlediğimiz, büyük bir emeğin ürünü olarak ortaya çıktığı anlaşılan bu etkinliğin gerçekleştirilmesinde katkısı olanları, halıcılığımıza gönül verenler adına kutlarken, Türk halıcılığının bu sergi ile somutlaşan ihtişamının halılarımıza sahip çıkılması yolunda daha yaygın bir bilinç yaratmasını diliyoruz.

Çelebi's mentioning the existence of 54 carpet shops in Istanbul in 1654 (as also stated by Prof. Inalcık) and carpet and other related materials had a large place in local markets and shows that Yerasimos uses the data in the documents to support his claims. Moreover, that the legacies cannot be used as a statistical base since these were not produced for all was also stated by Prof. Inalcık.


Prof. John Carswell, retired lecturer of Sotheby's Islam Arts Department following his career as a museum director and lecturer in several universities, presented a paper on *The Transformation of A Design of the Kaba-Carpet*.

The topic of Dr. John Mills from the London National Gallery, known for his studies on the impact of rugs on western paintings, was *From the Court to The Suburb: The Rug in Western Paintings of the 14th-20th Centuries*. Mills stated that the development of oriental rugs in Western Europe occurred slowly and its beginning has not been ascertained. He also added that rugs in western paintings were used as high-prestige goods. According to Mills, oriental rugs were brought to Europe by visitors and merchants. The Crusades were also to play a significant role in this fact.

According to the information provided by Mills, rugs were laid down in front of an important person or a throne as first seen in the paintings of the beginning of the 14th century. Also in the descriptions of holy scenes, typical Turkish rugs can be seen. Besides the use of rugs laid on the ground, there are several samples showing the rugs placed on the tables of state officials or used on the beds of dead people to increase their prestige. Rugs can also be seen in paintings and trousseaus as well as those hung over windows or balconies during festivals. There are even

some examples hung over the edges of rowing boats. Beginning from the mid 16th century, rugs are used in a brand new way: under table clothes. In the 17th century, the use of carpets in English mansions increases. At that time, people who have their portraits painted are standing on a rug. Another scene that is observed in some countries having a rather cold climate is the front of beds. The rug is also seen in genre scenes, as well as its use a status symbol. The rugs seen on gambling tables and in brothels are examples of this kind of use.

At the end of his speech presented with European paintings, Mills stated that in the 17th century the use of rugs became more widespread, and that rugs have been used in the modern paintings of the 20th century in addition to those of the 19th century.

The conferences organised within the 13th-18th Centuries Turkish Carpets Exhibition were a visual and scientific feast for art lovers. We congratulate all the people who contributed to this event that is the product of a great effort and hope that the magnificence of Turkish carpet-making concretised in this conference will create a more aware consciousness on the ownership of Turkish rugs and carpets. 

Carpaccio'nun Leggenda di Sant'Orsala (Aziz Orsala Efsanesi) isimli tablosunda görülen Türk halıları, (Carpaccio, Milano 1963: I Maestri del Colore, figure: III). (Atatürk Kültür Merkezi Aydın Sayılı Kütüphanesi Koleksiyonundan).

Turkish carpets seen in the painting of Carpaccio named *The Legend of Saint Orsala (Legganda di Sant 'Orsala)* (Carpaccio, Milan 1963 : I Maestri del Colore, Figure : 111) (From The Collection of Aydın Sayılı Library, Atatürk Culture Center).

